

KİTAP TANITIMI/BOOK REVIEW

**Ebru Altan, Antakya Haçlı Prinkepsliği Tarihi
Kuruluş Devri (1098-1112), Türk Tarih Kurumu,
Ankara 2018, 227 sayfa, ISBN 978-975-16-3502-0.**

İsmail KOÇUK*

XI. yüzyılda Avrupa'da meydana gelen sosyal, ekonomik, siyasî, askerî ve dinî hâdiseler Haçlı Seferleri olarak adlandırılan ve yaklaşık iki asır süren (1096-1291) bir hareketi tetiklemiştir. Doğu ve Batı dünyası arasında çok büyük bir etkileşim ve değişimi beraberinde getiren bu sürecin Ortaçağ Avrupa, Anadolu ve Yakındoğu tarihini derinden etkileyen sosyal, ekonomik ve kültürel olduğu kadar siyasî neticeleri de olmuştur. Haçlı Seferleri döneminde Doğu'ya dokuz büyük sefer düzenlenmiş ve bu seferler sırasında Haçlılar tarafından Urfa'da, Antakya'da, Kudüs'te, Trablus'ta, Kıbrıs'ta ve İstanbul'da devletler kurulmuştur. Bu devletlerden biri olan *Antakya Haçlı Prinkepsliği* Birinci Haçlı Seferi sırasında kurulmuş olup varlığını devam ettirebilmek için gerek Bizans'a gerekse Türklere karşı mücadele etmek zorunda kalmış ve her şeye rağmen ancak 1268 yılında Türkler tarafından ortadan kaldırılmıştır.

Ülkemizde Haçlı Seferleri tarihi üzerine hazırlanmış çalışmaların yekûnu tarih araştırmaları içerisinde çok fazla yer tutmasa da bazı yeni araştırmalar bu alana katkı sağlamaktadır. Bu yazıda Antakya Haçlı Prinkepsliği'nin (1098-1268) kuruluş devri üzerine Prof. Dr. Ebru Altan tarafından kaleme alınan çalışmanın tanıtımı yapılacaktır. Eser, müellifinin önsözde belirttiği üzere, Antakya Haçlı Prinkepsliği'nin XII. yüzyılın sonuna kadarki siyasî tarihini iki cilt halinde incelemeyi amaçlayan projenin ilk cildini teşkil etmektedir. Giriş hariç dört bölümden oluşan kitap, haritalar, minyatürler ve Antakya şehrine ait fotoğraflarla zenginleştirilmiş olup kaynakça ve dizin de ihtiva etmektedir.

Giriş'ten önce yer alan Kaynaklar ve Araştırmalar adlı başlık altında, çalışmada kullanılan Latin, İslâm, Bizans, Ermeni ve Süryanî kaynakları tanıtılmış ve prinkepsliğin ilgili dönemini doğrudan ya da dolaylı bir şekilde

---

* Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Ortaçağ Tarihi Bilim Dalı, İstanbul/Türkiye, ismailkk58@gmail.com

ele alan araştırma eserleri hakkında da bilgi verilmiştir. Prinkepslik kelimesinin tercih edilme sebebini açıklamak adına önsözde *prinkeps* unvanının sözlük karşılığı ile tarihî süreç içerisinde hangi anlamlarda kullanıldığından bahsedilmiş ve bu kelimenin Antakya Haçlı Prinkepsliği özelinde, Güney İtalya'da bir dönem hüküm sürmüş Lombardlara ve Normanlara dayanan kökeni izah edilmiştir.

İki başlığa ayrılan Giriş'in ilk kısmında kuruluşundan Haçlıların gelişine kadar Antakya tarihinin bir panoraması verilir, bulunduğu coğrafya ve stratejik konumu itibarıyla sahip olduğu önem vurgulanarak şehre hâkim olmak isteyen güçlerin birbirleriyle mücadeleleri genel hatlarıyla aktarılmıştır. İkinci kısımda ise Haçlı Seferleri'ne kadar Yakınoğu'nun durumu anlatılarak bu seferlerin arifesinde Türk ve İslâm dünyasındaki siyasî ve dinî bakımlardan parçalanmış bir görünüm arz eden konjonktürün Haçlıların Yakınoğu'ya yerleşmelerine imkân verdiğine dâir husus ve tespitler müellif tarafından ele alınmıştır.

Haçlı Seferleri'nin başlangıcı ve Normanların sefere dâhil olmasının anlatıldığı birinci bölümde, bu hareketin arka plânında yatan sebeplerle birlikte Birinci Haçlı Seferi ordularının sayısı hakkında Batılı ve Doğulu kaynaklarda geçen rakamlar verilmiştir. Ardından Bizans-Norman ilişkilerine değinilerek Robert Guiscard'ın oğlu Bohemund'un Birinci Haçlı Seferi'ne katılmasıyla İmparatorluk adına Norman tehlikesinin tekrar zuhur ettiği ifade edilmiştir. Buna göre, sefer hazırlıklarını tamamlayan Bohemund, Balkanlar üzerinden İstanbul'a gelmiş ve diğer Haçlı liderleri gibi Bizans İmparatoru I. Aleksios Komnenos'a (1081-1118) vasallık yemini etmiştir. Fakat Bohemund ve bazı Haçlı liderleri ettikleri yemine rağmen sözlerinde durmayacaklardır. Nitekim müttefik ve müşterek Haçlı ordusu I. Kılıç Arslan (1092-1107) ve ordusunun tüm mukavemetine rağmen Ereğli'ye (Herakleia) geldiği zaman burada ana ordudan ayrılan Baudouin de Boulogne, önce Kilikya'ya inip burada hâkimiyet kurmaya çalışmıştı. Fakat bunu takiben Urfa hâkimi Thoros'un daveti üzerine kendisi için daha iyi imkânların bulunduğu Fırat bölgesine gitmiş, bir süre sonra da onu bertaraf edip Urfa'da ilk Haçlı devletini kurmuştur (10 Mart 1098).

Antakya'nın Haçlılar tarafından zaptına ve Bohemund'un Antakya'ya hâkim olmasına ayrılan ikinci bölümde, şehrin bulunduğu bölgenin coğrafi özellikleri, kalenin kapıları ve güçlü surları hakkında bilgi verilip böylesi müstahkem bir savunma sistemine sahip şehrin dışarıdan zapt edilmesinin çok güç olduğu ve ancak içeriden alınacak yardım yoluyla Antakya'nın ele geçirilebileceği vurgulanmıştır. Ekim 1097'de başlayan Antakya kuşatması uzayınca Haçlı ordugâhında erzak sıkıntısı baş göstermiş, kışın gelmesiyle bastıran soğuklar sebebiyle de açlık dayanılmaz boyuta ulaşmıştı. Haçlılar

hayatta kalmak için yabani otları, köpekleri, fareleri, hayvan derilerini ve hatta *William of Malmesbury*'in kaydına göre, mezarlardaki cesetleri bile yemeye başlamışlardı. Diğer taraftan Dımaşk Meliki Dukak'ın ardından Haleb Meliki Rıdvan da Antakya kuşatmasını kaldırmak için harekete geçmiş fakat bu girişim de başarısızlıkla sonuçlanmıştı. Bu durum ise Antakya'yı kurtarma plânlarını engellemiş ve iki farklı ordu yanında şehrin bir birliğini yenen Haçlıların moralini artırmıştı.

Kurnaz bir lider olan Bohemund, Haçlı ordusuna refakat eden Bizanslı komutan Tatikios'u Antakya önünden uzaklaştırdıktan sonra Haçlı liderlerinden şehrin ele geçirilmesi durumunda kendisine verileceği sözünü aldı. Aynı zamanda kuşatmaya devam ederken bir yandan da Antakya kalesindeki *İki Kız Kardeş Kulesi*'nin muhafızı Firûz ile gizlice iletişime geçip anlaşma sağladı. Nihayet bu ihanet sayesinde Haçlılar Antakya'yı ele geçirdiler ve pek çok kişiyi öldürüp şehri yağmaladılar (3 Haziran 1098).

Antakya'nın Haçlılar tarafından zaptı bahsinden sonra müellif, şehri Haçlıların elinden kurtarmak için devreye giren Musul Valisi Emîri Kürboğa'nın Antakya'ya gitmeden önce gerçekleştirdiği ve üç hafta süren başarısız Urfa kuşatmasını ele almıştır. Kürboğa'nın Urfa kuşatması Haçlılara zaman kazandırırken, Haçlılar tekrar yiyecek sıkıntısı yaşamaya başladılar. Diğer taraftan Akşehir yakınlarında iken Antakya önündeki Haçlıların Kürboğa'ya neredeyse yenildikleri şayiaları üzerine I. Aleksios Komnenos'un İstanbul'a dönmesi Haçlıların ümitlerini iyice suya düşürmüştü. Tüm ümitlerin tükendiği sırada Pierre Barholomaeus isimli fakir bir köylünün, kutsal mızrağa dâir rüya gördüğünü iddia etmesi Haçlılar için büyük bir moral kaynağı oldu ve şehirden çıkıp savaşmaya karar verdiler. Ancak Kürboğa'nın otoriter tutumu ve Haçlılar karşısında alınacak galibiyetin ona tüm Suriye topraklarının yolunu açacağı düşüncesi pek çok emîrin orduyu terk etmesine sebep oldu. Neticede 28 Haziran 1098'de yapılan savaşta Haçlılar galip geldiler. Bu sırada Toulouse Kontu Raymond'un ordusuyla birlikte Kudüs'e hareket etmesiyle Antakya üzerindeki mücadele nihayete ermiş ve Bohemund Antakya'ya tek başına hâkim olmuştur (Ocak 1099).

Bir önceki bölümde bahsedildiği üzere Raymond'un Kudüs'e hareket etmesi Bohemund'un Antakya'ya dönerek şehre tek başına hâkim olmasına imkân sağladı. Üçüncü bölümde ise Bohemund'un şehri ele geçirdikten sonra Bizans'a ve Türklere karşı hâkimiyetini güçlendirmek için bölgede yürüttüğü faaliyetler ve sonrasında Balkanlarda Bizans'a karşı başlattığı Haçlı Seferi ele alınmıştır. Bohemund öncelikle, Doğu'ya gelen papalık *legat*'ı Daimbert sayesinde Antakya'daki hâkimiyetini tasdik ettirmiş ve bu sayede otoritesini güçlendirmişti. Fakat onun Malatya hâkimi Gabriel'e yardıma giderken Danişmendli Beyi Gümüştekin (1085-1104) tarafından esir edilmesi (Ağustos

1100) prinkepslik tarihinde yeni bir dönemin başlangıcı oldu. Bohemund'un yeğeni Tankred 1101 yılında Antakya'da nâib ilân edildi. Bohemund'un esaretten kurtulduğu 1103 yılına kadar Antakya'yı idare eden Tankred'in, hakkında geniş bir şekilde bilgi verilen ilk nâiblik döneminde (1101-1103) Kilikya bölgesinin ve Lâzikiye'nin prinkepsliğin topraklarına dâhil edilmesi üzerinde durulmuştur. Esaretten kurtulan Bohemund'un 1104 yılında Harran'da Mardin hâkimi Sökmen ve Musul Valisi Çökürmüş karşısında aldığı mağlubiyet Antakya Prinkepsliği için yeni sorunları beraberinde getirdi. Prinkepslik, Lâzikiye şehri ile Haleb ve Kilikya bölgesindeki topraklarını kaybetti. Bunun üzerine Türklerle ve Bizans'la aynı anda mücadele edemeyeceğini anlayan Bohemund, yeğeni Tankred'i nâib bırakarak, büyük kuvvetler toplamak için Avrupa'ya gitti (1105). Üçüncü bölümün bundan sonraki kısmı ise Bohemund'un Bizans'a karşı başlattığı savaş hakkındadır. Bizans aleyhinde başlattığı propaganda sayesinde Bohemund, Batı'da pek çok din adamı ve dünyevî liderin bu sefere katılmasını sağladı. Buna rağmen, savaşın başarısızlıkla sonuçlanması üzerine 1108'de Devol Anlaşması'nı imzalamayı ve Bizans'ın yüksek otoritesini kabul ederek Antakya'da bir vassal olarak hüküm sürmeyi kabul etti. Fakat bu anlaşma hiçbir zaman uygulanmadı. Zira Bohemund bir daha Doğu'ya dönmedi ve nâibi Tankred de Antakya'dan asla vazgeçmedi.

Çalışmanın son bölümü olan dördüncü bölümde Bohemund'un Avrupa'ya gitmesinden sonra Antakya'ya hâkim olan Tankred'in ikinci nâiblik dönemi (1105-1112) incelenmiştir. Tüm kaynakları tükenmiş bir prinkepsliğin idaresini üstlenen Tankred, devleti koruduğu gibi sınırlarını da genişletti (1105). Artah ve Efâmiye'yi de zapt ederek (1105-1106) prinkepsliğin doğu ve güney sınırlarını güvence altına aldı. Bu arada Haleb Meliki Rıdvan'ın Antakya'dan gelen saldırılara karşı koymak amacıyla kurduğu ittifakın dağılması üzerine Antakya hâkiminin Kilikya bölgesine ve Lâzikiye'ye yöneldiği görülmektedir. Tankred'in Kilikya ve Suriye'deki faaliyetlerinden sonra ise Urfa Kontu II. Baudouin'in esaretten kurtulması ve Tankred'e karşı yürüttüğü mücadeleden bahsedilmektedir. Buna göre, II. Baudouin 1104 Harran Savaşı'nda esir düştükten sonra Urfa Kontluğu Antakya'ya bağlanmış ve Tankred Urfa'nın gelirini kaybetmemek amacıyla II. Baudouin'in kurtuluşu için hiçbir çaba göstermemiştir. Fakat II. Baudouin, esaretten kurtulunca Urfa'yı Antakya'dan geri aldı ve böylece Urfa'daki Norman hâkimiyeti sona erdi (Eylül 1108). Bunun akabinde 1109'da Trablus'ta Raymond St. Gilles'in halefleri arasındaki mücadeleye dâhil olan Tankred'in buradaki emelleri de boşa çıktı. 1110 yılında ise Müslümanlar tarafından Haçlılara karşı yeni bir sefer düzenlenmiş ve Musul Valisi Mevdûd b. Altuntekin Urfa'yı kuşatmasına rağmen sonuç alamamıştı. Bu arada Urfa

Haçlı Kontluğu'na yardıma giden Tankred'in yokluğunda, Melik Rıdvan'ın Haleb bölgesinde kaybettiği topraklar için harekete geçmesi daha büyük bir istilânın başlamasını tetikledi. Haleb civarındaki önemli kaleleri ele geçiren Tankred büyük bir endişeye sebep oldu ve Sûr, Şeyzer ve Hama emîrleri bu istilâdan kurtulmak için parayla barışı sağlamak zorunda kaldılar.

Haçlılara karşı gerçekleştirilen bu başarısız girişimden sonra Tankred ve diğer Haçlı liderleri Haleb ve Suriye topraklarında saldırılarına devam edip Askalan ve Sûr dışında tüm sahil şeridini ele geçirmişlerdi. Bunun üzerine Haleb'den bir elçilik heyeti Büyük Selçuklu Sultanı Muhammed Tapar'a (1105-1118) yardım amacıyla gönderilmiş, sultan da Musul Valisi Mevdûd'a Haçlılara karşı harekete geçmesini emretmişti. Fakat Melik Rıdvan'ın Haleb önlerine kadar gelen orduya ve emîrlere güvenmediği için şehrin kapılarını gelen askerî birliklere kapatması ordunun zayıflayıp dağılmasına ve Haçlılara karşı hiçbir girişimde bulunmadan seferin sona ermesine sebep olmuştur. Tankred'in ölmeden önceki son faaliyetleri üzerinde durulan dördüncü bölümün son kısımlarında Antakya hâkiminin, Vasil'in mirası için harekete geçmesi ve Pons'un (1112-1137) Trablus Kontu olduktan sonra Antakya ile Trablus arasında başlayan yakın ilişkiler anlatılmıştır. 12 Aralık 1112'de ölen Tankred'in karakteri hakkında çağdaş kaynaklarda geçen bilgilere de çalışmada yer verilmiştir. İdarede ve dış politikada sert ve güvenilmez bir siyaset takip eden Tankred hakkında Lâtin kaynakları dindar, cesur ve savaşçı olarak bahsederler.

Sonuç olarak, günümüz Türkiye coğrafyasında kurulmuş ve uzun yıllar hem Batı hem de Doğu dünyasıyla siyasî münasebetler kuran ya da karşı mücadeleler içinde olan Antakya Haçlı Prinkepliği'nin 1098-1112 yılları arasındaki siyasî ve askerî tarihinin detaylı olarak ele alınıp incelendiği bu eserin Türkiye'de Haçlı Seferleri tarihi alanındaki çalışmalara önemli katkılar sağlayacağı açıktır. Bunun yanında söz konusu çalışmanın orijinal kaynaklar ışığında ve modern araştırmalar da tetkik edilerek hazırlanması eserin kıymetini artırmaktadır.